

Перспективи досліджень убачаємо в подальшому вивченні можливостей діагностики та корекції суперечливих тенденцій психіки суб'єкта з точки зору можливостей їх нівелювання.

Література

1. Берн Э. Групповая психотерапия: Пер с англ. / Берн Э. – М.: Академический Проект, 2000. – 464 с.
2. Лейбин В. М. Словарь-справочник по психоанализу / Лейбин В. М. – СПб: Питер, 201. – 688 с.
3. Мадди Сальваторе Р. Теории личности: сравнительный анализ. / Магди С. Р. – СПб.: Издательство «Речь», 2002. – 539 с.
4. Менегетти А. Образ и бессознательное: Учебное пособие по интерпретации образов и сновидений / Менегетти А. [Пер. с итал.]. – М.: ННБФ «Онтология», 2002. – 224 с.
5. Морено Я. Психодрама – М.: Апрель-Пресс, ЭКСМО – Пресс, 2001. – 528 с.
6. Обухов Я. Л. Основы символдрамы. Вступ до основного ступеня : навч. посіб. / Яков Леонідович Обухов. – К. : Главник, 2007. – 112 с. – (Серія «Психологічний інструментарій»)
7. Осипова А. А. Общая психокоррекция: Учебное пособие для студентов вузов / Осипова А. А. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – 512 с.
8. Педагогічний український словник / За ред. С. Гончаренка – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
9. Поливанова К. Н. Психология возрастных кризисов: Учеб. пособие для высш. пед. учеб. заведений / Поливанова К. Н. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 184 с.
10. Психотерапия: учебник для вузов / Л. Ф. Бурлачук, А. С. Кочарян, М. Е. Жидко. – СПб. : Питер, 2003. – 472 с. – (Серия «Учебник нового века»).
11. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / Роджерс К. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 480 с.
12. Старшенбаум Г. В. Психотерапия в группе / Геннадий Владимирович Старшенбаум. – М. : Изд-во Института психотерапии, 2005. – 320 с. – (Серия «Золотой фонд психотерапии»)
13. Шостром Э., Браммер Л. Терапевтическая психология. Основы консультирования и психотерапии / Э. Шостром, Л. Браммер : пер. с англ. В. Абабкова, В. Гаврилова. – СПб. : Сова; М.: Изд-во Эксмо, 2002. – 624 с.
14. Яценко Т. С. Новий підхід до пізнання психічного в його внутрішній динаміці / Яценко Т. С. // Актуальні проблеми сучасної української психології: Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., Нора-Друк, 2003. – Вип.23. – С. 419 – 433.
15. Яценко Т. С. Функціонально-структурний підхід до розуміння психіки у її внутрішній динаміці / Яценко Т. С. // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992 – 2002 / Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України. Частина 1. – Харків: ОВС, 2002. – С. 452 – 468.

Резюме. Стаття розкриває взаємозв'язок діагностики та корекції в різних психологічних парадигмах і спрямована на прояснення відмінностей у трактуванні цих понять представниками різних теоретичних підходів. Дане дослідження спирається на психодинамічну теорію, яка передбачає контекстний характер пізнання психіки в системній упорядкованості і розглядає психодіагностику в єдності з психокорекцією. **Ключові слова:** психодіагностика, психокорекція, психодинамічна теорія, діалогічна взаємодія, несвідоме, минулий досвід, неадаптивна поведінка, особистісна проблема, система психологічних захистів, внутрішня суперечливість психіки.

Резюме. Статья раскрывает взаимосвязь диагностики и коррекции в различных психологических парадигмах и нацелена на прояснение отличий в понимании этих понятий представителями разных теоретических подходов. Данное исследование опирается на психодинамическую теорию, которая предусматривает контекстный характер познания психики в системной упорядоченности и рассматривает психодиагностику в единстве с психокоррекцией. **Ключевые слова:** психодиагностика, психокоррекция, психодинамическая теория, диалогическое взаимодействие, бессознательное, прошлый опыт, неадаптивное поведение, личностная проблема, система психологических защит, внутренняя противоречивость психики.

© 2012

Ю. В. Гопка, Я. В. Супруненко (м. Черкаси)

ДЕЗІНТЕГРАЦІЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХІКИ

Актуальність роботи обумовлена тим, що сучасна вітчизняна психологічна наука прагне до все більш системного подання свого предмета. На перший план виходять теорії, що представляють психіку у всій її цілісності. А. В. Аверьянов, А. Г. Асмолов, Б. С. Братусь, В. В. Бродів, Ф. Е. Василюк, І. П. Волков, Е. В. Галажінській, А. А. Гостев, О. І. Даниленко, В. М. Келасьев, В. Е. Клочко, Д. А. Леонтьев, В. В. Майков, В. А.

Петровський, С. Д. Пожарський, Б. А. Сосновський, В. Д. Шадріков реалізують системний погляд на людину, розширюють межі і збільшують мірності в описі психіки. Сьогодні не можна повноцінно пояснити будь-яке психічне явище і реальну поведінку людей, якщо не виходити з цілісного внутрішнього світу людини. У потенціалі методи інтеграції психіки, застосовані в масовому вихованні, освіті та соціальній практиці, можуть якісно підвищити рівень психічного здоров'я і здібностей людини і конструктивно покращити суспільство в цілому. Це ставить перед загальною психологією нагальне завдання - узагальнити наявні підходи до проблеми інтеграції психіки. Термін «інтеграція психіки» також має констатуюче і процесуальне значення: інтеграція як стан цілісності та інтеграція як рух до цілісності. Відповідно, інтеграція психіки це поняття, яке включає в себе цілісність психіки людини як деяку якість або стан, а також процес змін у психіці людини, спрямований у бік досягнення більшої її цілісності.

Проблема інтеграції психіки знаходиться в центрі уваги психологічної науки з давніх часів. Аристотель обґрунтував принцип асоціації, що пояснює цілісність інтрапсихічних реалій. Спроби подання психіки людини в її цілісності є в багатьох теоріях особистості. Автори звертають увагу на різні одиниці цієї цілісності.

З. Фрейд представляє психіку людини як сукупність трьох основних компонентів: «Воно», «Я», «Над-Я». Ці три структури психіки людини призводять до неузгодженості в її поведінці і мисленні, внаслідок чого зростає напруга. У якості системоутворюючого фактора, узагальнюючого між собою компоненти психіки, З. Фрейд висуває принцип гомеостазу, відповідно до якого компоненти психіки адаптуються один до одного для досягнення рівноваги, вираженого в задоволенні.

А. Адлер у своїй концепції особистості виходив з того, що всі прояви людської активності необхідно розглядати у співвідношенні з особистістю в цілому. Він говорив про необхідність аналізувати індивідуума як єдине ціле.

Поняття «інтеграція» вперше використано К. Г. Юнгом для розкриття сутності процесу індивідуалізації – розвитку та становлення особистості. Поняттями «інтеграція» та «дезінтеграція» К. Юнг окреслив динаміку взаємодії між свідомим та несвідомим. Інтеграція розуміється К. Юнгом як процес, за допомогою якого окремі дезінтегровані частини поєднуються в одне ціле. На особистісному рівні інтеграція становить собою стан узгодженості всіх складових елементів, рис та якостей особистості. Механізм інтеграції невіддільно пов'язаний з дезінтеграцією, яка становить собою зворотний рух та певною мірою задає поштовх інтеграційним процесам [1]. Дезінтеграційні процеси покладено в основу внутрішньої суперечності психіки вони зумовлюють порушення особистісної гармонії у бік деструктивних тенденцій. Так, процеси інтеграції та дезінтеграції складають основу функціонування психіки суб'єкта та задають динаміку взаємодії її елементів.

Усвідомлення суб'єктом наявності внутрішнього протиріччя дає йому змогу інтегрувати суперечності. К. Юнг стверджує, що суб'єкту є властиве витіснення свого темного боку - Тіні, що призводить до втрати гармонії через посилення процесів дезінтеграції. Механізми інтеграції та дезінтеграції задають внутрішню суперечність, яку суб'єкт може частково усвідомлювати у вигляді амбівалентності почуттів. К. Юнг розглядав розвиток особистості як динамічний процес, у результаті якого психіка досягає внутрішньої цілісності, гармонійності всіх аспектів. Набуття такої гармонії (Самості) є метою існування особистості, що виявляється в розвитку її творчого потенціалу. Дослідник стверджує, що суб'єкт не набуває Самості лише через інтеграцію свідомого та несвідомого аспектів. Шлях інтеграції внутрішніх суперечностей особою полягає у переживанні нею страждань, які дають йому змогу усвідомити наявність цих суперечностей. Тому будь-який психотерапевтичний процес має бути спрямований на інтеграцію дезінтегрованого стану.

Проблема інтеграції та дезінтеграції представлена у працях послідовника К. Юнга Е. Нойманна. Структура психіки особистості є за своєю природою цілісною, але водночас суперечливою, дослідник наголошує, що життя і всі конструктивні тенденції є благом, а дезінтеграція, деструкція, навпаки, продукуються смертю, злом. Цілісність існує за рахунок напруги між протилежностями, які в ній поєднуються, що є єдністю на вищому рівні.

Послідовники К. Юнга А. Грюн [1], Д. Калшед [2], Дж. Макдугалл [3], Н. Шварц-Салант [6], П. Янг-Айзендрт [7] розглядають процеси інтеграції та дезінтеграції як інстинктивно зумовлені, що задаються зовнішніми та внутрішніми спонуками, пов'язані з психологічними захистами.

А. Грюн окреслював процеси інтеграції та дезінтеграції через демонічні сили, що «роздирають» суб'єкта. До таких «демонів» дослідник відносить внутрішні та зовнішні сили, пристрасті, емоції, які затьмарюють розум, час, моральні норми, що створюють обмеження, – все це руйнує цілісність особистості [1]. Так, процеси інтеграції та дезінтеграції представлені як зовнішні та внутрішні спонуки, що впливають на цілісність особистості. Процеси дезінтеграції пов'язують з моральністю, соціальними обмеженнями, які суперечать уродженій сутності особи.

Інтеграція вченими розуміється як прийняття і усвідомлення того матеріалу психічної реальності, який витіснявся із сфери Его у несвідоме при допомозі захисних механізмів. Також це поняття більш глибоко опрацьовано серед психологів трансперсонального напрямку (С. Гроф, Р. Ассаджолі, А. Маслоу). Основний зміст

інтеграції полягає у забезпеченні існування елементів як цілого, а дезінтеграція - розпад цілого на елементи. Підсилення дезінтеграції призводить до ослаблення і руйнування цілого, але трансформація кожного елементу і виникнення із них нового цілого відбудеться тільки завдяки процесу інтеграції. Доречно згадати вислів І. Пригожина "порядок із хаосу", але новий порядок, нова властивість ніколи не виникне із хаосу сама по собі, якщо не активізується механізм інтеграції. Таким чином інтеграція і дезінтеграція - це не тільки два самостійних механізми, але і дві сторони цілісного процесу саморозвитку, в якому поетапно домінує якийсь один з них; темп і напрямок домінуючого процесу, впливає на темп і напрямок іншого.

Процеси інтеграції та дезінтеграції пов'язані з психологічними захистами, що стоять на кордоні між свідомим та несвідомим, – такої позиції дотримуються П. Янг-Айзендрат, Н. Шварц-Салант, Дж. Макдугалл, Д. Калшед. Так, Дж. Макдугалл стверджує, що механізми психологічного захист підкорені процесам інтеграції та дезінтеграції. Превалювання дезінтеграційних процесів зумовлює втрату суб'єктом здатності розуміти семантику переживань та водночас наближує його до повторного занурення у травму [3]. П. Янг-айзендрат стверджує, що особистісна ідентичність розвивається шляхом інтеграції та дезінтеграції. Суб'єкт, що інтегрує у своїй свідомості батьківські риси та проєктує їх на ці ж самі лібідні фігури, сприяє набуттю цілісності та єдності. Проекція ж таких рис на оточення зумовлює внутрішню дезінтеграцію та руйнування стосунків [7]. Н. Шварц-Салант проблему інтеграції та дезінтеграції окреслює у вигляді надання допомоги суб'єкту шляхом об'єктивування дії психологічних захистів. Дослідниця стверджує: „Якщо ми все ж зможемо відобразити внутрішню сутність переживання, тоді є можливість інтегрувати глибину буття суб'єкта, що перебуває в пастці психологічних викривлень” [6, с. 45]. Дослідниця наголошує, що фіксація на драматичному досвіді може зумовлювати актуалізацію Тіні (витісненого змісту), яка забирає енергію суб'єкта, не дозволяє здійснити інтеграцію і ще більше поглиблює внутрішню суперечність [6]. Схожої позиції дотримується Д. Калшед. Дослідник стверджує, що психологічна травма, одержана суб'єктом у дитинстві, може бути для його психіки гострим руйнівним переживанням. Переживання такої травми зумовлює появу страху розчинення „Я”, що окреслено Д. Калшедом як „тривога дезінтеграції”. Процеси інтеграції та дезінтеграції складають основу психічного життя суб'єкта, тому тривога дезінтеграції загрожує повному розчинення особистості, адже спрямовує його до руйнування [2]. Р. Блей зазначає, що в Тіні індивід зберігає та тягне за собою, всі протиріччя які зумовлюють відчуття внутрішньої дисгармонії. Дж. Хіллман наголошує, що визнання суб'єктом витісненого травматичного переживання та водночас потреба у ньому зумовлює виникнення протиріччя між слабкістю та силою, життям та смертю. Прийняття людиною власних слабкостей, потягів є шляхом примирення суперечностей. Дослідник зазначає, що цілковите усвідомлення власних тіньових сторін означає поневолення себе та повну дезінтеграцію [7]. Таким чином, з'ясовано, що процеси інтеграції та дезінтеграції складають основу внутрішньої суперечності психіки і об'єднують сфери свідомого та несвідомого. Механізми інтеграції та дезінтеграції задають динаміку взаємодії елементів психічної структури, якій властиве внутрішнє протиріччя. Встановлено, що механізми інтеграції та дезінтеграції пов'язані з внутрішньою суперечністю, яку суб'єкт може частково усвідомлювати у вигляді амбівалентності почуттів. Полюси протилежностей перебувають у постійній боротьбі та водночас гармонійній єдності, яка може порушуватися за умов переваги одного з них.

На процес інтеграції впливають як інтегруючі, так і дезінтегруючі фактори. У сукупності їх вплив створює рівень інтеграції психіки, який має характерну феноменологію і є простежуваним при психокорекції. Основна ідея, яка впливає з концепції інтеграції психіки - це те, що для покращення та оптимізації психіки (тобто її інтеграції) необхідно відновлювати і розвивати інтеграційні механізми психіки. Якщо вони функціонують добре, то психіка самоорганізується і саморозвивається в оптимальному режимі.

Терміни "інтеграція" та "дезінтеграція" зазвичай в психології вживаються для позначення процесів, що мають різну модальність. Якщо перший з них використовується для підкреслення позитивного характеру змін особистості, то другий - для негативного, а також як свідчення нездоров'я, розпаду особистості. Тим часом К. Домбровський [14] стверджує, що дезінтеграція може бути як позитивною, так і негативною. Він вважає, що психічно здорового індивіду властива "позитивна дезінтеграція", відповідно до якої психологічний зростання може бути представлений у вигляді постійної, опосередкованої особистісними структурами вищого порядку, дезінтеграції сформованих структур і функцій та їх реінтеграції на більш високому рівні. Розвиток здатності людини до позитивної дезінтеграції або створення у нього стану такої дезінтегрованість в рамках тренінгової групи [14] наводить, зокрема, до розототожнення зі своїм ригідним "Я", замкнутим на самому собі [14], а також до формування гнучкого автономного "Я", розширюючи тим самим здатність до самосвідомості і поля самосвідомості, що посилює процес самозміни.

Розглядаючи як систему, що самоорганізується, психіку людини в розвитку можна припустити, що протягом всього життя відбувається ускладнення і рівнева організація психіки, що феноменологічно виражається в набутті людиною нової якості життя і взаємодії зі світом.

Головний результат застосування методів інтеграції психіки - підвищення цілісності психіки індивідуума, що включає взаємоузгодженість, несуперечність, системність. Цілісна психіка здорова і ефективно функціонує. Методи інтеграції психіки повинні давати наступний якісний ефект:

- 1) поліпшення здоров'я (фізичного, психічного і соціального);
- 2) підвищення ефективності психіки (розвиток здібностей і підвищення продуктивності, якості, надійності функціонування психіки);
- 3) підвищення рівня суб'єктності психіки (рівня незалежності, самоврядування, автономії).

Крім цього існує ще одна вимога до результату - його системність або розповсюдження позитивних впливів на всі рівні інтеграції. Якщо б не була методика, якщо вона інтегративна, то "побічним" результатом її застосування будуть поліпшення сну, емоційного фону, загальної життєдіяльності, інтелекту та сфери духу. Якщо ж методика розвиває якусь одну якість (наприклад, мислення чи сензитивність), але при цьому систематичним чином погіршується самопочуття, порушується діяльність інших сфер психіки, то така методика неінтегративна або навіть дезінтегративна. Якщо застосування методики призводить до замкнутості і знижує соціальну активність людини, вона неінтегративна. Якщо застосування методики знижує фізичний і емоційний тонус, вона неінтегративна.

Згідно з психодинамічною теорією, важливим є цілісний підхід до психокорекції, як процесуальної та спрямованої на виявлення глибинних передумов особистісної проблеми, оскільки психіка – усистематизоване, динамічне утворення з свідомим і несвідомим аспектами, які перебувають у тісному взаємозв'язку. Вони схожі, тотожні – лиш різноспрямовані, що відображено у "Моделі внутрішньої динаміки психіки", розробленої академіком АПН України Т. Яценко.

Свідоме та несвідоме кожного суб'єкта співіснують, уживаються за рахунок суб'єктивної зінтегрованості психіки. Таку зінтегрованість забезпечують психологічні захисти, покликані приховати почуття меншовартості і зреалізувати тенденцію "до сили". Психокорекційний процес, маючи свої закономірності, завжди неповторний, спрямований на вивчення індивідуального досвіду суб'єкта, особливості психіки якого дають змогу, на думку Т. Яценко, відстежувати базові захисти суб'єкта, що в певній мірі можуть гальмувати весь хід психокорекційної роботи. Якщо наявна проблематика, то зінтегрованість психіки забезпечується ілюзорними способами. Захисну систему обслуговують умовні цінності, які є емотивними, носять індивідуально-неповторний характер і маскують несвідомий зміст, викривлюючи реальний результат взаємодії з іншими людьми. Останні задаються ідеалізованим "Я", що виражається в очікуваннях суб'єкта та орієнтується на ідеал "Я" (наприклад, жадання, щоб оточення ставилося як до "ідеалу"). У цьому може полягати суперечність, відступ від реальності, що зашкоджує суб'єктові об'єктивно сприймати оточуючий світ, реалізовувати власні цілі й потреби, налагоджувати оптимальні стосунки з соціумом, на основі чого і може суб'єктивно інтегруватися його психіка, набуваючи ознак ходіння хибним колом.

Глибинна психокорекція може ефективно здійснюватися за допомогою групової психокорекції за методом АСПН. Така психокорекція має очевидні переваги групового процесу, адже психіка людини формується у взаємовідносинах з іншими людьми і спрямовується на пізнання витоків особистісної проблематики. Вона починається з пізнання, а потім переходить на поведінковий рівень. Це глибинний процес, наслідком якого є конструктивні зміни у психіці особистості, адже усвідомлення несвідомих механізмів призводить до втрати їх енергетичної сили, імперативної властивості управляти поведінкою, настроєм, самопочуттям суб'єкта тощо.

Психокорекційні механізми амбівалентності розгорнуті в концепції позитивної дезінтеграції К.Домбровського [14]. В основі його поглядів лежить уявлення про людину, як про суб'єкт, який здатний до безперервного розвитку. Цей процес здійснюється завдяки внутрішньому психічному середовищу, яке визначається автором як система внутрішніх тенденцій і динамізмів індивіда, одно- або багаторівневих, ієрархічних або рівнозначних, гармонійних або суперечливих. Процес психічного розвитку здійснюється через механізми позитивної дезінтеграції, часткової вторинної інтеграції, та цілісної вторинної інтеграції. Вчений протягом багатьох років досліджував ознаки, за якими можна розрізнити позитивну й негативну дезінтеграцію. Він зробив висновок, що позитивна дезінтеграція характеризується активізацією і розширенням здатності до самоусвідомлення, самоконтролю й самозміни, емоційно-особистісним зближенням індивіда з людьми, які його оточують. Таким чином, поняття позитивної дезінтеграції К. Домбровський пов'язує з позитивним процесом розвитку, який є перехідним на шляху до становлення більш високого рівня психічних можливостей людини, її культури. Вчений вважає, що часткова інтеграція сприяє перетворенню у вищі форми всього, що є ригідним і примітивним. Руйнація деструктивних елементів сприяє становленню вторинних процесів інтеграції на вищому рівні розвитку. Шлях до психічного здоров'я вчений вбачає у проходженні індивідом позитивної дезінтеграції і частково вторинної інтеграції в напрямі глобальної інтеграції. Умовою розвитку особистості є руйнування примітивно зорганізованих структур, тому вона має пройти через період дезінтеграції, щоб прийти до нової повторної інтеграції. Отже, психокорекція полягає у проходженні індивідом позитивної дезінтеграції і часткової вторинної інтеграції у напрямку глобальної інтеграції.

Перелічені вище дослідники роблять наукові висновки на основі індивідуальної психотерапії, тоді коли українська вчена Т.С. Яценко запроваджує ці теоретичні засади в процес групової психокорекції. Дослідниця вважає, що групова психокорекція відрізняється від індивідуальної тим, що в ній наявний груповий ефект, який забезпечується розвитком стосунків у групі, що проходять певні стадії інтеграції. "Групова інтеграція дає змогу вийти на глибші рівні позитивної дезінтеграції особистісної структури суб'єкта" [13, с 63]. Основний психокорекційний ефект у групі - це можливість навчатися на досвіді інших учасників через уміння аналізувати груповий матеріал, що сприяє зниженню тривожності та напруженості.

Позитивна дезінтеграція розглядається Т.С. Яценко як розпад цілого на складові, послаблення злиття цілісної структури, що дає можливість подальших змін. Вторинна інтеграція настає як необхідна нова організація неузгоджених структур особистості. На думку авторки вона може стосуватися окремих якостей, або нести глобальний характер, який призводить до конструктивних змін. Глобальна інтеграція розглядається як багаторівневий аналіз й оцінювання власних якостей, що "дає змогу певною мірою позбутися залежності від зовнішніх впливів та виробити здатність до внутрішньої зумовленості розвитку на шляху до досконалості" [13, с 73].

Отже концепцію К. Домбровського та Т.С. Яценко можна охарактеризувати як процес "реадаптації", де "самоінтеграція" особистості набуває проявів конструктивності.

Механізмами впливу на структурні компоненти виступають позитивна дезінтеграція, часткова інтеграція, глобальна вторинна інтеграція, які сприяють усвідомленню амбітенденцій та забезпечують зменшення інтенсивності особистісної амбівалентності. [12, с 186].

А.А. Мілтс вважає, що основною метою позитивної дезінтеграції є досягнення особистістю цілісності, яка "...полягає в особливій єдності гармонії та дисгармонії, всебічності та обмеженості" [4, с 77]. Таким чином завдяки механізмам позитивної дезінтеграції, часткової інтеграції та глобальної вторинної інтеграції відбувається становлення гармонійної особистості, якій притаманна збалансована амбівалентність почуттів.

Виходячи із положення про єдність свідомих і несвідомих проявів амбівалентності, необхідними умовами формування збалансованості є усвідомлення ними власних суперечностей.

Отже, в психоаналітичних теоріях особистості відзначається суперечливість між структурами психіки, а також між зовнішніми керуючими впливами на людину і її власними мотивами і прагненнями. Автори цих теорій вказують на необхідність підтримання людиною цілісності своєї психіки і життєвого шляху в умовах цих суперечливих спонукань. Як способи досягнення цілісності пропонуються механізми психологічного захисту, прагнення до досконалості і пошук сенсу життя.

Таким чином, з'ясовано, що процеси інтеграції та дезінтеграції складають основу внутрішньої суперечності психіки і об'єднують сфери свідомого та несвідомого. Механізми інтеграції та дезінтеграції задають динаміку взаємодії елементів психічної структури, якій властиве внутрішнє протиріччя. Встановлено, що механізми інтеграції та дезінтеграції пов'язані з внутрішньою суперечністю, яку суб'єкт може частково усвідомлювати у вигляді амбівалентності почуттів. Полюси протилежностей перебувають у постійній боротьбі та водночас гармонійній єдності, яка може порушуватися за умов превалювання одного з них.

Література:

1. Грюн А. Раздирание. От раздвоения к целосности. -М.: Фазенда– "Дом надежды", 2003.
2. Калшед Д. Внутренний мир травмы (Архетипические защиты личностного духа). –М.: Академический Проект; 2001.
3. МакДугалл Дж. Театр души. Иллюзия и правда на психоаналитической сцене. - СПб.: Издательство ВЕИП, 2002.
4. Милтс А.А. Гармония и дисгармония личности: Философско-этический очерк. - М., 1990. - 222 с.
5. Нойманн Э. Происхождение и развитие сознания. - М.: Рефл-бук, 1998.
6. Шварц-Салант Н. Черная ночная рубашка. - М.: ИКСР, 2008.
7. Янг-Айзендрат П. Ведьмы и герои. - М.: Когито-центр, 2005.
8. Юнг К. Символы трансформации.- М.: Пента График, 2000.
9. Юнг К. Воспоминания, сны, размышления (Дух и жизнь).- М.: Практика, 1996.
10. Юнг К. Отношения между Я и бессознательным (Психология бессознательного).- М.: Канон, 1994.
11. Юнг К. (1934). Обзор теории комплексов. (Синхроничность).- М.: Рефл.Бук Ваклер, 1994.
12. Яценко Т.С. Інтеграція та дезінтеграція як механізми психокорекції. // Педагогіка і психологія. - 1996. № 1.
13. Яценко Т.С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика. - К.: Вища шк., 2006. - 382 с
14. Dambrowski K. Dezintegracja pozytywna. PIW, Warszawa, 1979, 119 p.

Резюме. У статті висвітлено проблеми дослідження інтеграції та дезінтеграції психіки у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі. **Ключові слова:** дезінтеграція, інтеграція, суперечності, цілісність психіки.

Резюме. В статье представлена проблема исследования интеграции и дезинтеграции психики в зарубежной и отечественной литературе. **Ключевые слова:** дезинтеграция, интеграция, противоречия, целостность психики.

© 2012

О. В. Педченко, І. В. Калашник (м. Черкаси)

ВИЯВ ІНТЕГРАЦІЙНО-ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В РЕЛІГІЙНІЙ ВІРІ

Постановка проблеми. Підвищення рівня професійної діяльності психолога-практика вимагає уваги науковців до засобів, пізнання механізмів психіки суб'єкта, що впливають і визначають її активність. До таких механізмів перш за все відносяться процеси інтеграції та дезінтеграції, які самі по собі індиферентними по відношенню до семантики психічних процесів. Процеси інтеграції та дезінтеграції знаходять вияв у життєдіяльності особистості зокрема у світосприйнятті суб'єкта його віруваннях, діяльності тощо.

Метою статті є аналіз інтеграційно-дезінтеграційних процесів в контексті релігійної вири

Аналіз наукових досліджень. Проблема інтеграції та дезінтеграції в контексті релігійної віри представлено в роботах: М. О. Бердяєв [2], О. Кернберга [6], Дж. Макдугала [див. 2], Є. Ноймана [8], В. Ранка [10], З. Фрейда, [12], Е. Фромма [13], К.Г. Юнга [14] та ін. та окреслена як механізми, що лежать в основі внутрішньої суперечності психіки, та є однією з особливостей взаємозв'язків між сферою свідомого та несвідомого.

Поняття інтеграції вперше застосовано К.Г. Юнгом, для розкриття процесу індивідуалізації, розвитку та становлення особистості. Дослідник стверджував, що інтеграція несвідомих змістів із свідомістю є основним завданням аналітичної психології. Інтеграція розуміється К. Юнгом як процес за допомогою якого окремі дезінтегровані частини з'єднуються в єдине ціле. На особистісному рівні інтеграція являє собою стан узгодженості всіх складових елементів, риси та якостей особистості. Механізм інтеграції нерозривно пов'язаний з дезінтеграцією яка представляє зворотній рух та задає певною мірою, поштовх інтеграційним процесам [5]. Дезінтеграційні процеси лежать в основі внутрішньої суперечності психіки, зумовлюючи порушення особистісної гармонії у бік деструктивних тенденцій.

Інтеграційно-дезінтеграційні процеси лежать в основі внутрішньої суперечності психіки та знаходять вияв у релігійній вірі зазначає К. Юнг. Він наголошував, що психіка індивіда полярна і кожному полюсу властивий антиполюс. Така полярність виявляється на рівні свідомого та несвідомого, К. Юнг пише: «Створюється враження, що одна особистість керує свідомим боком життя, а інша – несвідомим, про який перша нічого не знає але яка є помітною для оточення. Людина живе і не знає, що робить права рука, а що ліва. Якщо свідоме та несвідоме різко розділені виникає дезінтеграція» [5, 122]. Полюси цих протилежностей знаходяться у гармонії але їх співжиття унеможлиблюється коли один з двох (полюсів) переважає над іншим. Така дисонія зумовлює втрату внутрішньої гармонії.

Згідно з твердженням К. Юнга, муки та страждання, які переживає суб'єкт, сприймаються віруючими як вияв найвищої відданості богу, вони є еталоном людського життя. Дослідник пише: "Символ християнського розп'яття виражає вічні істини та торттури, виступає еталоном людського життя. Тому особистість, яка прагне єднання з богом, у будь-якому випадку зустрінеться з перепонами, що, перш за все, будуть знаходитися в ній самій, у її тіні, індивідуальній реальності, колективному несвідомому" [14, с. 287]. Для релігії є характерною готовність до страждань як єдино можливого шляху зняття тягаря провини за власну гріховність. Віруючий єднається з богом через переживання страждань, мук, що піднімає його до "рангу" високості, мужності. Тим самим людина перетворює власне життя на страждання. Мученик, аскет піддає своє тіло різноманітним тортурам (посту, фізичним знущанням), присвячує життя дотриманню різних заборон для отримання прощення бога та вічного життя в раю.

К.Юнг зазначає, що через символи психіка намагається інтегрувати протилежності. У давнину такими засобами інтеграції були божественні символи з якими відбувалась ідентифікація (Богом сонця, духами Землі та ін) [14], тобто релігійність особи може виступати інтегративним фактором. Віра у надприродне дозволяє нівелювати страх смерті, почуття провини, агресивні тенденції, потребу у емоційній близькості тощо. Наведені нижче психомалюнки (рис. 1. Моя мрія, рис. 2. Мета мого життя, рис. 3. Я серед людей) презентують тенденцію єднання авторів з вищою сутністю Богом. Образ Бога представлено у людській подобі де він уособлює мудрість, страждання, осяяння, обраність. На рис. 1. Моя мрія протагоніст представила дві частини себе в образах молодої та жінки в похилому віці як знаходяться одна навпроти іншої. Образ бога символізує єднання цих двох